

MÓZES HUBA

Adalékok egy fordítás történetéhez

MÓZES HUBA (1941) Miskolc

Angol fordításban lett volna szükségünk Dsida Jenő *Psalmus Hungaricus*sára, de fordítását nem találtuk. Megkértük hát a hazalátogató Makkai Ádámot, ültesse át a költeménynek legalább a változatlanul ismétlődő, majd módosítva visszatérő refrénjét angolra. Kértük ugyanakkor Áprily Lajos *Tavasza házsongárdi temetőben* című, Apáczai Csere Jánosné Aletta van der Maetot megszólító versének angolra fordítását is, hogy közeli, tilburgi kettős előadásunk keretében holland vendéglátóinknak feleséggel, Kabán Annamáriával bemutathassuk. Az utóbbi fordítást igaz örömünkre rövidesen kézhez kaptuk.

Az Ádámmal és feleségével, Ágnessel folytatott jó hangulatú beszélgetés alkalmával kölcsönösen könyvet cseréltünk egymással. Ádám kevéssel utóbb, 2004. június 5-i, Erdélyből küldött levelében a *Psalmus Hungaricus*ra utalva jelezte: „Azt hiszem, meg fogom tudni oldani a Dsida-refrain.” Következő levelében több mindentről esett szó, a többi közt Ádám *Úristen! Engedj meghalni!* című, *Petőfi Sándor pokoljárása és megidvezülése* alcímű kötetéről, valamint a LACUS-ról, vagyis az amerikai nyelvészek Ádám alapította szakmai egyesületéről (Linguistic Association of Canada and the United States). A levél 2004. július 11-én érkezett Chicagóból.

„Kedves Huba és Anikó!

4 bőrröndünk lemaradt Amszterdamban, csak másnap kaptuk meg őket késő éjjel. Szerencsére minden megvolt, és azóta a ti dolgaitokat olvasom. Ezt kötelező tantárggyá kellene tenni, és csak vizsgázott, költői igazolvánnyal rendelkező egyéneknek volna szabad publikálni. Kifognának a fűzfapoéták. Kérlek, nézzétek meg a Petőfi-kötetben az *Elalvásom valahogy így esett meg* c. verset (P. Tibetben és a szellemi világban). Most jön a Dsida teljes egészében. Fogok írni is *A formális verselés mentsvára, a magyar költészet* vagy hasonló címen, mihelyt lement a LACUS 30. évfordulója 2 hét múlva. Sokat fáj a fejem és a hátam. Mellékelek attachment formájában 4 »szonettet« – azt hiszem, ilyent más nem írt még, igazítsatok ki, ha tévednék –, a lábjegyzet megmagyarázza a szerkezetet, időmértékes haikuk rímekkel és cifra rímképlettel. Vélemény kéretik.

Hogy tetszett az Aletta van der Maet-vers a holland atyafiaknak? – Jó volt találkozni, ha rövid időre is – Szeretettel üdvözöllek benneteket, Ági is,
Ádám”

A levél jellegzetesen makkais – leleményes névötvözésével bennünket barátian megszólító – versmel-léklete tudomásom szerint máshol nem jelent meg.

VANITATUM VANITAS
Mózses Hubának és
Kabán Annamáriának

I.
Röppen a haiku
Chicagóból Miskolcra
s tán meg is érted:
ezt teszem érted
nagyobb polcraól kis polcra
száz melegajkú
üdvözlöt és köszöntés

HubAnikóék
verstanához lábjegyzet
melyet bizvást átszegnek
andalító, kék
fogpaszták és körömkés
víg keveréke –
részt veszek még e

II.
nyelvi tornán, ha hiszed
és ha nem, akkor
maradékát *te* viszed!
Jöjj, fene aggkor!
Elsatnyul az értelem,
s ízetlen lesz ételem,
ámde ha *Angkor*
Wat-ra tűz memóriám
visszaszáll a glóriám
mit láttam, attól:
ezer Buddha üldögélt
hol dögvészes *Pol Pot* élt
s nyírta a népet
pár betű végett.

III.

Robban a lőszer
belehal a katona –
újra csatázunk?

Rekken a lőszer
(békepárti hadova)
s roskad a házunk.

Vége lesz ősszel?

Jaj dehogyis... Marad a
téma: pofázunk.

Drágul a lőszer –
éhezik a katona

jaj, ne csatázzunk!

Mindent visz a vak duma...

Jajj, ne csatázzunk!

IV.

Sitten a vámpír
gyilkos Szaddám Husszeín
két fia döglött –

mind, aki költött
részeg, mint a *műezzin*
ordít a rémhír:

„Gyűjtik már az atomot,

gázt, fene mérget!”

s nem leltek csak salakot,
bagdadi férget.

„Dús olaj égett?”

– faggatják az arabot,

le húgyozzák a rabot

más hite,

más szeme,

más színe,

más haja,

más faja végett.

Chicago, 2004-07-11

A levélben ígért s a versmelléklethez fűzött lap-
alji jegyzet inkább pontoskodó, mintsem pontos, a
szerzői szándékot azonban jól érzékelteti: „ldőmér-
tékes és rímelő 14 soros haiku-sonettek, ahol az 5
szótagos sorok a *szapphói* strófa 4. sorával azonos
ritmusúak: *Phusce, pharetra* (Horatius), *Izzada orcám*
(Berzsenyi). A 7 szótagos sorok ritmusa a daktilus és
a korjambus keveréke, képlete: ú – – – ú – –. A rím-
képletek I: *abc/cba/def/fed/gg*, II: *aba/bcc/bdd/bee/ff*,
III: *abc/abc/abc/abc/bc*, IV: *abc/cba/dede/edde*, az
utolsó sorban szándékos bővítéssel.”

2004. augusztus végén – szeptember elején
megérkezett a *Psalmus Hungaricus* fordítása is.
Ádámnak jeleztük, hogy Kolozsvárt – ahol éppen
tartózkodtunk – más lehetőségünk nem lévén, szö-
vegét a Protestáns Teológián akkor rektori tisztsé-

get betöltő Juhász Tamás nyomtatta ki. Kérését,
hogy szigorúan magánhasználatra a maga számá-
ra is nyomtathasson egy példányt, a fordító utóla-
gos egyetértésének reményében nem utasíthattuk
el. Felvetésünkre, hogy a *Psalmus Hungaricus* jó
volna az angolul olvasók minél szélesebb rétegei-
hez eljuttatni, Ádám 2004. szeptember 7-én hosszú
– az elején a levelezés ékezeteshasználati nehézsé-
geire, a végén a saját egészségi problémáira kitérő
– levélben válaszolt.

„Kedves HubAnikóék,

igen, lehet ékezetekkel is írni. Néha összekuszál-
ódnak az ékezetek, és mindenféle érthetetlen
szimbólum jön ki az ékezetes magyar hangok he-
lyén, de ez próba szerencse, tehát erre válaszolja-
tok nyugodtan ékezetekkel. Az sem olvashatatlan,
mert az é, az á, az ó, az ú, az ő meg az ő stb. helyén
többnyire ugyanaz jelenik meg, csak sokkal las-
sabban olvasható. Köszönöm kedves szavaitokat
írományaim kapcsán. Na mármint: nyugati ki-
adása a *Psalmus*nak. Kellene írni egy 20 flekkes
tanulmányt Dsidáról *A Forgotten Transylvanian-
Hungarian Poet* – avagy hasonló – címen, s abban
lehetne idézni a releváns részeket. A legpresztí-
zesebb folyóirat itt a PMLA, PUBLICATIONS OF
THE MODERN LANGUAGE ASSOCIATION. Nincs
semmiféle direkt összeköttetésem hozzájuk, de
többnyire demokratikusan szoktak dönteni, és ki-
sebbségi ügyek is szokták érdekelni őket. A főkérdés,
hogy angolul meg tudjátok-e csinálni. A fran-
cia, gondolom, menne, de azt Párizsban kellene ki-
adatni, a PUF (Presses Universitaires de France)
szerkesztőségében ismertem volt pár embert.
André Martinet feleségét és Mme Henriette
Waltert. Szóval a leendő szöveg nyelvén gondol-
kozzatok. Persze, magyarul is meg lehet írni, de
akkor egy bennszülött, anyanyelvi fordítót kell fog-
ni, aki rakja át angolba. A Miskolci Bölcsészkaron
volt egy ír bácsi – dr. Roberts?, nem vagyok biztos
benne –, ha Gyárfás Ágnes létezik még, ő meg-
mondja. Bizalmasan: a *Psalmus* nem Dsida legjobb
verse, csak politikailag a legfontosabb. Nincsenek
elviselhetetlen fájdalmaim, de a hátam jobb alsó
részében egy csatorna össze van szűkülve, ez a
»stenosis«, és nyom egy ideget. Azt mondják, le le-
het vakarni a felesleges csontot körötte, s ez csak
90 perc, 2 nap múlva haza is eresztenek. Húzó-
malasztom, mert utálok kés alá kerülni. Szept. 26-
án lesz egy éve a szívűtőnek, azt – babonás va-
gyok – mindenképp meg akarom várni. Legyetek
jól, sok szeretettel:

Ádám”

A publikációs tanácsok megfogadásának útján kis lépést jelentett a *Studi Finno-Ugrici* nápolyi egyetemi évkönyv IV. kötetében 2006-ban megjelent *Perspective as a text organizing factor* című rövid tanulmányom, amely a *Psalmus Hungaricus* fordításából több releváns részletet idézett.

2013-ban megalakult a Dsida Akadémia, amely az önazonosság- és összetartozás-tudat jegyében évről évre díszoklevéllel tüntette ki a Dsida-életmű népszerűsítésében és a kortárs magyar líra gazdagításában kiemelkedő szerepet játszó alkotókat. A Dsida Akadémia vezetősége 2014-ben díszoklevelet ítelt Makkai Ádámnak a *Psalmus Hungaricus* angol fordításáért, a magyar líra világirodalmi rangú közvetítéséért. Ekkor derült ki, hogy a kitüntetett talán meg is feledkezett *Psalmus Hungaricus*-fordításáról: „nagyon halványan kezd valami derengeni a fejemben – írta –, de oly régen volt, és lassan tíz éve elhagytuk Chicagót (leredukálva egy 5000 kötetes könyvtárat 250 darabra), hogy egyetlen sor az angolból nem jut eszembe. SOKAT SEGÍTENE, HA KAPHATNÉK EGY PÉLDÁNYT” – fűzte hozzá. A szkennelt küldemény visszaigazolása 2014. június 25-én érkezett.

„Kedves Huba,

megjött, kinyílt, ki is nyomtattam. Köszönöm. Most hadd tűnődjem egy darabig, hogy így lehet-e hagyni, avagy modernizálendő a fordítás. Igaz híved, üdvözléssel,

Ádám”

Mi magunk 2015. augusztus 26-án tértünk vissza a fordításra.

„Kedves Ádám!

Szeretettel üdvözlünk mindkettőtöket. Reméljük, jól vagytok. Megragadjuk az alkalmat, hogy rákérdezzünk: sikerült-e, szándékod szerint, finomítani Dsida *Psalmus*ának angol fordításán. Ha igen, megkérhetnénk, hogy küldd el nekünk az újabb változatot is? Ha nem esik nehezedre, szívesen olvas-

nánk mindennapjaitokról. Mindketten szívből kívánunk nektek minden lehető jót.

HubAnikóék”

Még ugyanazon a napon szívszorító válasz érkezett.

„Kedves jó Huba és Anikó,

hazajöttünk MO-ra. Új állandó cím: [...] Hosszú és bonyolult story, lényege, hogy Parkinson-kórral diagnosztizáltak, és egy öregek otthona USA-szerte havi tízezer dollár, ami abszurd egy tanári nyugdíjból. Itt, Budafokon a sógornómék házában ingyen lakásunk van. Kilenc év Hawaiiiban túl hosszú idő volt. Nem volt módom a Dsida-fordítás csiszolására, de ha állapotom engedi, talán majd. Ne várjátok nagyon hamar, először túl kell élni nyolcvanadik születésnapomat (dec. 16.), baráti üdv,

Ádám”

Jenő Dsida, *Psalmus Hungaricus*, English version by Adam Makkai: az újonnan átnézett fordítás 2017. február 5-én érkezett, s a Dsida Akadémia *Egész világhoz lángbeszédül* című, 2017. évi konferenciakötetének függelékében olvasható (*A 110 éve született Dsida Jenő emlékéét idéző miskolci tudományos konferencia előadásai*, szerk. Kabán Annamária, Mózes Huba, Bíbor Kiadó, Miskolc). A konferenciakötetben nem szerepeltettük, itt azonban helyénvaló idéznem a fordítónak az átnézett szöveghez fűzött megjegyzését: „Eredetileg tegező régies formában volt a szöveg, úm. *thou, thee, mine* etc., ezeket átírtam modern angolba, *you, my* etc. Meg kellene mutatni egy igazi bennszülött angolnak vagy amerikaiinak, hogy melyik a jobb.” Erre nem kerítettünk sort, mert akinek megmutathattuk volna, esetleg éppen Makkai Ádámotól tanult helyesen angolul a chicagói vagy a hongkongi egyetemen.

A fordítás története ezzel nem zárult le. Hiszen hátravan még eljuttatása az angolul olvasók minél szélesebb rétegeihez.